

Pravo na pošteno suđenje u disciplinskim (stegovnim) postupcima u praksi Europskog suda za ljudska prava s posebnim osvrtom na predmete protiv Hrvatske

Pijević, Anđela

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:162759>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
INTEGRIRANI PREDDIPLOMSKI I DIPLOMSKI PRAVNI STUDIJ
KATEDRA ZA UPRAVNO PRAVO

Anđela Pijević

**Pravo na pošteno suđenje u disciplinskim (stegovnim) postupcima
u praksi Europskog suda za ljudska prava s posebnim osvrtom na
predmete protiv Hrvatske**

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Lana Ofak

Zagreb, ožujak 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Anđela Pijević, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada, da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

____Anđela Pijević, v.r.____

(potpis studenta)

SAŽETAK

Postavši članicom Vijeća Europe 1996. godine, Republika Hrvatska je istovremeno potpisala i postala strankom Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Time se obvezala na poštivanje svih konvencijskih prava uključujući i pravo na pošteno suđenje koje je uređeno člankom 6. Konvencije. Njegovo tumačenje i primjena su središnja tema ovog rada, promatrani s aspekta disciplinskih (stegovnih) postupaka, uz poseban osvrt na predmete koji su se pred Europskim sudom za ljudska prava u vezi tih postupaka vodili protiv Republike Hrvatske. Prije analize glavne teme, navedeni su najvažniji podaci o samoj Konvenciji i položaju naše države kao stranke. Nakon toga je napravljen pregled općih i posebnih aspekata prava na pošteno suđenje. Nakon pojašnjenja pojma disciplinskog postupka, posebna pozornost posvećena je građanskom i kaznenom aspektu spomenutog prava te mjerilima primjenjivosti jednog i drugog utvrđenima kroz sudsku praksu. Potom su istaknuti elementi koji čine pravo na pošteno suđenje te analizirani oni koji se odnose na prava koja su u njemu prešutno sadržana. U odnosu na navedeno, dan je pregled predmeta vođenih protiv Republike Hrvatske, a koji su bili vezani uz disciplinske postupke. Naposljetku, u zaključku su prepoznata važna postignuća Europskog suda u odnosu na razvoj tumačenja i primjene članka 6. Konvencije i prava na pošteno suđenje, ali i razmišljanja o potrebi daljnjeg jačanja njegove zaštite.

Ključne riječi: Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Europski sud za ljudska prava, pravo na pošteno suđenje, disciplinski postupak, jednakost oružja, kontradiktornost

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. KONVENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I TEMELJNIH SLOBODA	1
2.1. REPUBLIKA HRVATSKA KAO STRANKA KONVENCIJE.....	3
2.2. KATALOG PRAVA I PROTOKOLI UZ KONVENCIJU	4
3. OPĆI ASPEKTI PRAVA NA POŠTENO SUĐENJE	5
3.1. PRIMJENA ČLANKA 6. NA OSTALE POSTUPKE	6
4. DISCIPLINSKI POSTUPAK	8
5. GRAĐANSKI I KAZNENI ASPEKT PRAVA NA POŠTENO SUĐENJE	9
5.1. GRAĐANSKI ASPEKT PRAVA NA POŠTENO SUĐENJE	11
5.1.1. Postojanje spora	12
5.1.2. Postojanje prava	13
5.1.3. Može li se pravo smatrati građanskim?.....	13
5.2. KAZNENI ASPEKT PRAVA NA POŠTENO SUĐENJE	19
5.2.1. Klasifikacija djela u domaćem pravu	21
5.2.2. Priroda djela	21
5.2.3. Priroda i težina kazne.....	21
6. IMPLICIRANA PRAVA I NAČELA SADRŽANA U ČLANKU 6. KONVENCIJE	24
6.1. PRAVO NA PRISTUP SUDU I PRAVNU POMOĆ	25
6.2. PRAVO NA PROCESNU RAVNOPRAVNOST (NAČELO JEDNAKOSTI ORUŽJA) I SASLUŠANJE	26
6.3. PRAVO NA KONTRADIKTORNI POSTUPAK (NAČELO KONTRADIKTORNOSTI)	27
6.4. POJEDINA OGRANIČENJA PRIMJENJIVOSTI ČLANKA 6. KONVENCIJE	28
7. ZAKLJUČAK.....	29
LITERATURA.....	31

1. UVOD

Pitanje zaštite ljudskih prava aktualna je i sveprisutna tema u društvu, no nije uvijek bilo tako. Nakon strahota kojima je Europa svjedočila u Drugom svjetskom ratu, ono se postavilo kao nit vodilja prema ostvarivanju načela vladavine prava i demokracije. U svjetlu toga, 1949. godine osnovano je Vijeće Europe kao vodeća organizacija za zaštitu ljudskih prava na ovom području. Njegovo najveće postignuće je, bez sumnje, donošenje Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (engl. *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, u daljnjem tekstu: Konvencija), kao prvog međunarodnog instrumenta namijenjenog zaštiti širokog opsega građanskih i političkih prava i sloboda.¹ Uz niz materijalnih prava zaštićenih Konvencijom, člankom 6. Konvencije uređeno je najvažnije postupovno ljudsko pravo, pravo na pošteno suđenje. Razvoj njegovog tumačenja i primjene će biti središnja tema ovog rada, promatrana s aspekta disciplinskih postupaka, uz poseban osvrt na predmete koji su se pred Europskim sudom za ljudska prava (u daljnjem tekstu: Europski sud, Sud), vodili protiv Republike Hrvatske. Prije analize glavne teme, izložiti ću ono najvažnije o samoj Konvenciji i položaju naše države kao stranke te ukratko pojasniti pojam disciplinskog postupka. Nakon toga, slijedi pregled općih i posebnih aspekata prava na pošteno suđenje uz detaljniju analizu njegovog građanskog i kaznenog aspekta te ostalih prava koja su njemu sadržana. Pritom ću se osvrnuti na praksu Europskog suda koja je za ta pitanja relevantna i koja je imala značajan utjecaj na njihov daljnji razvoj i tumačenje. Naposljetku, u zaključku ću sažeti spoznaje do kojih ću doći tijekom razrade ove teme.

2. KONVENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I TEMELJNIH SLOBODA

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda međunarodni je sporazum kojim se države članice Vijeća Europe obvezuju osigurati zaštitu temeljnih građanskih i političkih prava i sloboda.² Konvencija je donesena 4. studenog 1950. godine u Rimu, a stupila je na snagu 1953., nakon polaganja deset isprava o ratifikaciji. Za svaku državu potpisnicu koja ju je kasnije ratificirala ona je stupila na snagu na dan polaganja isprave o ratifikaciji.³

¹ Gomien, Donna, Kratak vodič kroz Europsku Konvenciju o ljudskim pravima, Organizator, Zagreb, 1996., str. 14.

² Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, Konvencija, <https://uredzastupnika.gov.hr/konvencija-437/437>, pristup: 10. veljače 2023.

³ Omejec, Jasna, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, Novi informator, Zagreb, 2014., str. 14.

Konvenciji je prethodila Opća deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda koja je neposredno utjecala na njezino donošenje i sadržaj.⁴ Deklaraciji je dano počasno mjesto u Preambuli same Konvencije pa se tako u njoj ustanovljuju sljedeća temeljna načela:⁵

„[...] potvrđujući svoju duboku privrženost temeljnim slobodama koje su osnova pravde i mira u svijetu i koje su najbolje zaštićene istinskom političkom demokracijom s jedne strane te zajedničkim razumijevanjem i poštivanjem ljudskih prava o kojima te slobode ovise s druge strane;

[...] vlade europskih država koje su vođene istinskim duhom političkih ideala i tradicije poštivanja slobode i vladavine prava, koji su njihova zajednička baština, poduzimaju početne korake da bi zajednički osigurale ostvarenje određenih prava utvrđenih Općom deklaracijom.“⁶

Konvencija djeluje kao opći pravni okvir koji definira temeljna ljudska prava i slobode te načine njihove zaštite. Njome je predviđen i mehanizam zaštite prava i sloboda na nadnacionalnoj razini, to jest podnošenje individualnog zahtjeva Europskom sudu, slijedom kojeg, pod uvjetima predviđenima Konvencijom, Europski sud razmatra je li tužena država osigurala poštivanje konvencijskih prava na nacionalnoj razini.⁷ Ipak, taj je sustav supsidijaran u odnosu prema nacionalnim sustavima zaštite ljudskih prava. Svaka država ugovornica dužna je prvenstveno samostalno osigurati prava i slobode koje Konvencija jamči, a do primjene konvencijom predviđenog mehanizma zaštite dolazi tek kada ona u tome ne uspije i kad sva domaća pravna sredstva budu iscrpljena.⁸ Također, prvenstvena svrha ovog sustava nije zaštita individualnog prava podnositelja zahtjeva, već stvaranje i primjena minimuma standarda ljudskih prava na pravnom prostoru država ugovornica. Individualni interes je tome podređen, što pokazuje i nadležnost Suda da nastavi postupak protivno volji

⁴ *Ibid.*, str. 12.

⁵ Gomien, Donna, *op. cit.* (bilj. 1), str. 13.

⁶ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, MU, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17

⁷ Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, Konvencija, <https://uredzastupnika.gov.hr/konvencija-437/437>, pristup: 10. veljače 2023.

⁸ ESLJP, Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 5493/72, presuda od 7. prosinca 1976., točka 48.

stranke, kada poštivanje ljudskih prava to zahtijeva.⁹ Od ostalih tijela Vijeća Europe koja su u okviru svoje nadležnosti povezana s Europskim sudom treba istaknuti povjerenika za ljudska prava koji djeluje neovisno te upozorava na kršenja ljudskih prava.¹⁰ Danas su stranke Konvencije sve države članice Vijeća Europe. Također, iako je opće pravilo da samo države članice mogu biti strankama, razvitak novih europskih demokracija pokazuje da su se na poštivanje Konvencije samoobvezale i pojedine države dok još nisu bile članice Vijeća Europe (Bosna i Hercegovina), odnosno koje ni danas nisu članice (Kosovo).¹¹

2.1. Republika Hrvatska kao stranka Konvencije

Republika Hrvatska potpisala je Konvenciju 6. studenog 1996. godine. Zakon o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Protokola broj 1,4,6,7 i 11 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda¹² stupio je na snagu 5. studenog 1997. te je istog dana za Republiku Hrvatsku stupila na snagu i sama Konvencija. Omejec ističe kako u vezi datuma stupanja na snagu Konvencije postoje nejednakosti u sudskoj praksi Ustavnog suda Republike Hrvatske i Vrhovnog suda Republike Hrvatske, ovisno o tome računa li se dan stupanja na snagu od prvog sljedećeg dana od dana stupanja na snagu ili se u datum uračunava i sam dan kad je Konvencija stupila na snagu. U sudskim presudama Europskog suda za ljudska prava mogu se naći oba datuma.¹³ Iako Konvencija formalno, u skladu s člankom 134. Ustava Republike Hrvatske¹⁴, u pravnom poretku Republike Hrvatske ima subustavni položaj, stvarno ima kvaziustavni položaj koji joj je priznao Ustavni sud u svojoj praksi.¹⁵

⁹ Šarin, Duška, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kroz odnos Europskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda Republike Hrvatske na primjeru zaštite ljudskog prava na pristup sudu, *Pravni vjesnik*, vol. 30, br. 3-4, 2014., str. 79., <https://hrcak.srce.hr/134195>

¹⁰ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 5.

¹¹ *Ibid.*, str. 16.

¹² Zakon o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Protokola broj 1,4,6,7 i 11 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, *Narodne novine*, MU, br. 18/97

¹³ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 32.

¹⁴ Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine* br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, članak 134.: „Međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjega pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona. Njihove se odredbe mogu mijenjati ili ukidati samo uz uvjete i na način koji su u njima utvrđeni ili suglasno općim pravilima međunarodnog prava.“

¹⁵ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 64.

2.2. Katalog prava i protokoli uz Konvenciju

Države stranke obvezale su se jamčiti i osigurati svakome, ne samo svojim državljanima, temeljna građanska i politička prava definirana Konvencijom. Konvencija tako kroz svoj katalog prava štiti pravo na život, pravo na pošteno suđenje, pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života, slobodu izražavanja, slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi te imovinu. Također, Konvencija posebice zabranjuje mučenje i nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, prisilan rad, samovoljno i nezakonito oduzimanje slobode i diskriminaciju u uživanju prava i sloboda zajamčenih Konvencijom. Do danas je također usvojeno i petnaest protokola uz Konvenciju. Protokoli su definirani kao međunarodni instrumenti kojima se izvorni tekst Konvencije dopunjuje jednim ili više novih prava odnosno kojima se mijenja neka već postojeća odredba. Prema tome možemo razlikovati dodatne (fakultativne ili opcijske) protokole kojima se uvode nova prava i temeljne slobode (protokoli 1, 4, 7 i 12), dodatne protokole koji mijenjaju materijalne odredbe Konvencije iz 1950. (protokoli 6 i 13) te one kojima se mijenja ili dopunjuje sam tekst Konvencije koji uređuje konvencijski nadzorni sustav, tzv. amandmanske protokole (protokoli 2, 3, 5, 8, 11, 14, 15).¹⁶ Prve dvije od navedenih vrsti protokola ne inkorporiraju se u sam tekst Konvencije te za njihovo važenje nije potrebna ratifikacija svih država članica. Tako nisu sve države stranke Konvencije ratificirale niti su vezane svim fakultativnim protokolima. Suprotno tome, da bi amandmanski protokoli, dakle oni kojima se intervenira u sam izvorni tekst Konvencije, stupili na snagu, potrebna je njihova ratifikacija od strane svih država stranki.¹⁷ Republika Hrvatska je ratificirala sve dosadašnje protokole uz Konvenciju, uključujući i protokol broj 15 koji je stupio na snagu 1. kolovoza 2021.¹⁸ Taj je protokol od izuzetnog značaja za učinkovito djelovanje Europskog suda te se njime reformira konvencijski sustav zaštite ljudskih prava.¹⁹

¹⁶ Stupanjem na snagu protokola 11, 1. studenog 1998. godine, protokol 9 je ukinut, a protokol 10 je izgubio svrhu.

¹⁷ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 28., 29.

¹⁸ Zakon o potvrđivanju protokola br. 15 kojim se mijenja i dopunjuje konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine br. 13/17

¹⁹ Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, Stupanje na snagu Protokola broj 15 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, <https://uredzastupnika.gov.hr/vijesti/stupanje-na-snagu-protokola-broj-15-uz-konvenciju-za-zastitu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda/709>, pristup: 20. ožujka 2023.

3. OPĆI ASPEKTI PRAVA NA POŠTENI SUĐENJE

Pravo na pošteno suđenje (engl. *right to a fair trial*) najvažnije je ljudsko procesno pravo.²⁰ Uređeno je člankom 6. Konvencije koji u svom prijevodu na hrvatski jezik glasi:

„1. Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni, neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. Presuda se mora izreći javno, ali se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezinog dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde.

2. Svatko optužen za kazneno djelo smatrat će se nevinim sve dok mu se ne dokaže krivnja u skladu sa zakonom.

3. Svatko optužen za kazneno djelo ima najmanje sljedeća prava:

a) da u najkraćem roku bude obaviješten, potanko i na jeziku koji razumije, o prirodi i razlozima optužbe koja se podiže protiv njega;

b) da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremu svoje obrane;

c) da se brani sam ili uz branitelja po vlastitom izboru, a ako nema dovoljno sredstava platiti branitelja, ima pravo na besplatnog branitelja, kad to nalažu interesi pravde;

d) da ispituje ili daje ispitati svjedoke optužbe i da se osigura prisustvo i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe;

e) besplatnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava u sudu²¹

²⁰ Uzelac, Alan, Pravo na pošteno suđenje: opći i građanskopravni aspekti čl. 6. st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Usklađenost hrvatskih zakona i prakse sa standardima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Centar za mirovne studije, Zagreb, 2011., str 89.

²¹ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, čl. 6.

Prethodno citiranim člankom utvrđen je minimum postupovnih jamstava na temelju kojih treba odlučiti o subjektivnim pravima i pravnim interesima podnositelja.²² Konvencija priznaje pravu na pošteno suđenje samostalnu pravnu prirodu što znači da može postojati zasebna i samostalna povreda tog prava, a da istodobno ne mora biti povrijeđeno nijedno materijalno konvencijsko pravo.²³ U skladu s tim, Komisija i Sud tumače ovaj članak široko, jer je to od temeljne važnosti za ostvarivanje njegove svrhe²⁴, oživotvorenja načela vladavine prava na kojemu su izgrađena i temelje se demokratska društva.²⁵ Sud je to u više navrata istaknuo i u svojoj praksi navodeći kako je pravo na pošteno suđenje toliko važno da restriktivno tumačenje ove odredbe ne bi odgovaralo njenom cilju i svrsi.²⁶ Ipak, treba istaknuti da je narav „poštenosti“ suđenja isključivo postupovna te da Sud ne može odlučivati o pravilnosti utvrđenog činjeničnog stanja ili ocjene dokaza.²⁷ Od ostalih, za ostvarivanje prava na pošteno suđenje važnih odredbi, treba izdvojiti članak 13. Konvencije kojim se uređuje pravo na djelotvorno pravno sredstvo pred domaćim tijelima. Pravo na pošteno suđenje sadržano je i u hrvatskom pravnom poretku, kako na ustavnoj, tako i na zakonskoj razini. Tako Ustav Republike Hrvatske na više mjesta proklamira jednakost sviiju pred zakonom, sudovima i drugim državnim i inim tijelima koja imaju javne ovlasti, mogućnost ograničenja prava i sloboda samo zakonom i u propisanim uvjetima, razmjernost takvih ograničenja te pravo na žalbu.²⁸

3.1. Primjena članka 6. na ostale postupke

Široko tumačenje članka 6. Konvencije vidljivo je, između ostalog, i u činjenici da se ovaj članak ne primjenjuje samo na postupke pred raspravnim sudom, već i na bilo koje druge postupke koje provodi i u kojima odluku donosi tijelo koje ima svojstva neovisnog i nepristranog tribunala iz stavka 1. tog članka. Tako se pojam sud ili sudište u smislu stavka 1. postupno razvijao u sudskoj praksi Europskog suda te danas obuhvaća i tijela koja nisu sudovi

²² Šarin, Duška, Pravo na pristup sudu u praksi Europskog suda za ljudska prava, Pravni vjesnik, vol. 31, br. 3-4, 2015., str. 270., <https://hrcak.srce.hr/155994>

²³ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 1116.

²⁴ Gomien Donna, *op.cit.* (bilj. 1), str. 41.

²⁵ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 1117.

²⁶ ESLJP, Delcourt protiv Belgije, zahtjev br. 2689/65, presuda od 17. siječnja 1970.

²⁷ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 1118.

²⁸ Ustav Republike Hrvatske

u klasičnom smislu, ali mogu vršiti funkcije koje bitno utječu na građanska prava.²⁹ Prema tome, da bi se tijelo koje provodi postupak i donosi odluke moglo smatrati sudom ili sudištem, ono treba odlučivati o pitanjima u okviru svoje nadležnosti na temelju pravnih pravila i nakon postupka koji se provodi na način propisan zakonom. Uz to, takvo tijelo mora biti neovisno i nepristrano.³⁰ Sud pravi razliku između objektivne i subjektivne nepristranosti. Subjektivni pristup se odnosi na osobnu nepristranost članova određenog tribunala te se presumira dok se ne dokaže suprotno, dok se nepristranost u objektivnom smislu tiče pitanja mogu li sastav i organizacija tijela, funkcija ili niz funkcija jednog od njegovih članova dati osnove za sumnju u nepristranost tribunala ili tog člana.³¹ Iz svega prethodno navedenog, proizlazi primjenjivost članka 6. i na različite disciplinske postupke, kroz prizmu kojih ću kasnije u radu izložiti daljnje aspekte tog članka. Ipak, treba istaknuti da je primjena članka 6. postupno proširena na disciplinske postupke. U početku je Sud smatrao da se „sporovi koji se odnose na zapošljavanje, karijeru i prestanak službe državnih službenika nalaze izvan domašaja članka 6., stavka 1. Konvencije“ te se vodio općim načelom isključivanja službeničkih sporova iz doseg primjene tog članka.³² Kako je takvo postupanje stvorilo određenu neizvjesnost u pogledu obveza država ugovornica u odnosu na članak 6., Sud je odlučio preispitati svoje stajalište te u predmetu Pellegrin protiv Francuske iz 1999. godine utvrdio funkcionalni kriterij za primjenu članka 6., stavka 1. na službeničke odnose.³³ Prema tom kriteriju iz domašaja članka 6. bili su isključeni samo oni sporovi koji su proizlazili iz službeničkih odnosa, a koje su pokretali službenici čije dužnosti predstavljaju specifične aktivnosti javne službe, i to sve dok su djelovali kao depozitari javne vlasti, odgovorni za zaštitu općih interesa države.³⁴ Taj je kriterij napušten daljnjim razvojem prakse te je Sud 2007. godine u odluci u predmetu Vilho Eskelinen i drugi protiv Finske usvojio nove kriterije primjenjivosti, o čemu će kasnije detaljnije biti riječi.³⁵

²⁹ Šarin Duška, *op. cit.* (bilj. 22), str. 272.

³⁰ *Ibid.*, str. 273.

³¹ Britvić Vetma, Bosiljka, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Čl. 6) i upravni spor, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 45, br. 1, 2008., str. 140., <https://hrcak.srce.hr/31367>

³² Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 1287.

³³ *Ibid.*, str. 1289.

³⁴ *Ibid.*, str. 1290.

³⁵ *Ibid.*, str. 1291.

4. DISCIPLINSKI POSTUPAK

Disciplinski ili stegovni postupak se općenito može definirati kao skup pravnih pravila i radnji kojima se regulira ostvarivanje disciplinske odgovornosti počinitelja povrede službene, profesionalne ili druge dužnosti.³⁶ Nadležnost za pokretanje postupaka, sastav tijela koja ih provode, uvjeti za utvrđivanje odgovornosti te samo provođenje pojedinih postupaka protiv državnih službenika, sudaca, članova profesionalnih i drugih udruženja te ostalih osoba uređeni su različitim zakonskim i podzakonskim aktima kao što su Zakon o državnim službenicima³⁷, Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti policijskih službenika³⁸, Zakon o Državnom sudbenom vijeću³⁹ i drugi. Do povreda službene i druge dužnosti dolazi ako se dužnost ne obavlja savjesno, odnosno obavlja protivno propisanim obvezama, pravilima ponašanja i pravilima struke ili na način koji ometa rad ili ugrožava ugled službe, profesije ili udruženja kojeg je odgovorna osoba član. Za takve povrede se u zakonom propisanom postupku od strane nadležnog tijela izriče odgovarajuća i zakonom propisana sankcija.⁴⁰ U Republici Hrvatskoj se disciplinska odgovornost jasno razlikuje od kaznene. Radi se o dvjema različitim odgovornostima koje su međusobno odvojene i neovisne jedna o drugoj te koje se utvrđuju u dva potpuno neovisna postupka koji ne utječu jedan na drugi.⁴¹ Kaznena odgovornost postoji kada je državni službenik, odnosno druga osoba odgovorna za kaznena djela utvrđena Kaznenim zakonom počinjena u obavljanju službene ili druge dužnosti ili u vezi s tim dužnostima. Ipak, ona povlači za sobom i disciplinsku odgovornost zbog čega jedno djelo istovremeno može biti i disciplinsko i kazneno. Međutim, samo određeni broj najtežih disciplinskih djela, odnosno onih koja utječu na posebno važne i zaštićene interese, je istovremeno Kaznenim zakonom utvrđen kao kaznena djela.⁴² Prema stajalištu sudske prakse,

³⁶Juras, Damir, Disciplinska odgovornost policijskih službenika Republike Hrvatske s osvrtom na praksu Europskog suda za ljudska prava u predmetima protiv Republike Hrvatske, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 24, br. 2, 2017., str. 340., <https://hrcak.srce.hr/196294>

³⁷ Zakon o državnim službenicima, Narodne novine br. 92/05, 140/05, 142/06, 77/07, 107/07, 27/08, 34/11, 49/11, 150/11, 34/12, 49/12, 37/13, 38/13, 01/15, 138/15, 61/17, 70/19, 98/19, 141/22

³⁸ Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti policijskih službenika, Narodne novine br. 141/2011

³⁹ Zakon o Državnom sudbenom vijeću, Narodne novine br. 116/10, 57/11, 130/11, 13/13, 28/13, 82/15, 67/18, 126/19, 80/22, 16/23

⁴⁰ Šiklič Odak, Vesna, Povrede službene dužnosti i disciplinske sankcije na državnoj i lokalnoj razini, <https://informativ.hr/strucni-clanci/povrede-sluzbene-duznosti-i-disciplinske-sankcije-na-drzavnoj-i-lokalnoj-razini>, pristup: 15. veljače 2023.

⁴¹ Drmić, Anica, Disciplinska odgovornost državnih službenika, Institut za javnu upravu, Zagreb, 2011., str. 14.

⁴² *Ibid.*, str. 13.

disciplinska odgovornost šira je od kaznene jer se u disciplinskom postupku utvrđuju elementi povrede radne discipline, pri čemu nije nužno da su se istodobno ostvarili i elementi nekog kaznenog djela. Oslobođenje državnog službenika ili druge osobe od kaznene odgovornosti ne pretpostavlja njegovo oslobođenje od disciplinske odgovornosti, ako izvršeno djelo predstavlja povredu službene ili druge dužnosti. Na taj se način nastoji ostvariti svrha vođenja disciplinskog postupka, a ta je svrha osigurati učinkovito djelovanje službe kroz održavanje radne discipline, odnosno izricanje adekvatnih disciplinskih mjera odgovornim osobama, uz zaštitu ugleda i časti državne službe, profesije ili nekog udruženja.⁴³ Uz prethodno navedene dvije vrste odgovornosti, postoji i treća, materijalna odgovornost, koja nastaje kada nezakonitim ili nepravilnim radom odgovorne osobe nastane šteta trećim osobama. U slučaju da se radi o materijalnoj odgovornosti državnog službenika, oštećena osoba se sa zahtjevom za naknadu štete obraća izravno državi, jer u našem pravnom sustavu za štetu koju službene osobe (državni službenici) počine u obavljanju službene dužnosti odgovara država.⁴⁴ U ostalim slučajevima zahtjev za naknadu štete usmjerava se prema osobi, odnosno tijelu koji su, u skladu s posebnim propisima, posredno ili neposredno odgovorni.

5. GRAĐANSKI I KAZNENI ASPEKT PRAVA NA POŠTENO SUĐENJE

Članak 6. Konvencije ima dva široko postavljena aspekta: građanski (eng. *civil aspect/limb*) i kazneni (eng. *criminal aspect/limb*). Stavak 1. tog članka obuhvaća opći aspekt prava na pošteno suđenje u građanskim i kaznenim stvarima te dva zasebna pitanja o javnosti izricanja sudske presude i isključenju javnosti s rasprave. Za razliku od toga, stavci 2. i 3. uređuju pojedina posebna postupovna jamstva i prava u kaznenim stvarima, što nam pokazuje da je kazneni aspekt prava na pošteno suđenje razrađen u većoj mjeri nego građanski. Europski sud je razliku u opsegu uređenja građanskog i kaznenog aspekta članka 6. Konvencije najbolje istaknuo u presudi Vanjak protiv Hrvatske iz 2010. godine.⁴⁵ Naime, u tom predmetu je sporan bio disciplinski postupak vođen protiv policijskog službenika zbog sumnje da je posredovao u pribavljanju krivotvorene domovnice. Samoj raspravi pred Disciplinskim sudom Policijske uprave karlovačke prethodilo je ispitivanje u policijskoj postaji od strane kolega podnositelja zahtjeva. Na raspravi je pročitano podnositeljevo priznanje od 28. svibnja

⁴³ *Ibid.*, str. 15.

⁴⁴ *Ibid.*, str. 17.

⁴⁵ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 712.

1996. Podnositelj zahtjeva izjavio je da su ga njegovi kolege ispitivali u policijskoj postaji cijelu noć te da je na kraju potpisao izjavu jer više nije želio biti ispitivan. Podnositelj zahtjeva uz to je ustvrdio da nije sudjelovao ni u kakvim dogovorima vezanim uz spomenuto krivotvorenje domovnice. Objasnio je i da je odmah nakon ispitivanja dežurnom službeniku podnio prigovor o samom ispitivanju. Podnositeljev branitelj je, između ostalog, prigovorio da izjave ostalih relevantnih osoba, uzete prilikom ispitivanja, nisu pročitane te da obrana stoga nije imala prilike biti upoznata sa sadržajem tih izjava niti ih analizirati. Presudom Disciplinskog suda utvrđeno je da je podnositelj zahtjeva posredovao prilikom izrade krivotvorene domovnice te mu je, slijedom toga, izrečena disciplinska mjera prestanka radnog odnosa. U isto vrijeme kao i disciplinski postupak, protiv podnositelja zahtjeva vođen je i kazneni postupak. Nakon iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava, uključujući i zahtjev za ponavljanjem disciplinskog postupka, podnositelj je podnio zahtjev Europskom sudu ističući navodnu povredu članaka 6. i 13. Podnositelj je smatrao da je do povrede došlo jer disciplinski postupak protiv njega nije bio pošten te su se disciplinski sudovi u svojim presudama pozvali na izjavu koju je dao policiji, što je bio nezakonit dokaz, kao i na izjave koje je policiji dalo nekoliko osoba, a koje mu nisu bile dostavljene, niti su te osobe saslušane u postupku. Podnositelj zahtjeva prigovorio je i na temelju članka 6., stavka 2. Konvencije da mu je povrijeđeno pravo na presumpciju nevinosti, jer su ga disciplinski sudovi proglasili krivim za disciplinsko djelo činjenično istovjetno kaznenom djelu u odnosu na koje je protiv njega bila otvorena istraga, koja je tada još uvijek bila u tijeku, a koja je naknadno obustavljena zbog nedostatka dokaza. Također se pozvao na članak 13. smatrajući kako na raspolaganju nije imao djelotvorno pravno sredstvo za svoje prigovore na temelju članka 6. Vlada Republike Hrvatske je tvrdila da članak 6., stavak 1. nije primjenjiv jer se radi o otkazu radnog odnosa državnog službenika te da je postupak bio pošten i da su svi dokazi pribavljeni zakonito. Također je prigovorila da članak 6., stavak 2. nije primjenjiv jer se disciplinski postupak protiv podnositelja zahtjeva nije mogao smatrati postupkom u kojemu se odlučivalo o optužbi za kazneno djelo protiv podnositelja zahtjeva.⁴⁶ Za razliku od hrvatskog prava, Europski sud svrstava disciplinske postupke pod građansku glavu članka 6. Stavka 1. Konvencije, no u ovom predmetu je utvrdio da se u određenim slučajevima mogu povući paralele s načelima koja se odnose na jamstva poštenog suđenja u kontekstu kaznenog postupka te da se građanski i kazneni aspekt tog članka međusobno ne isključuju, tim više što

⁴⁶ ESLJP, Vanjak protiv Hrvatske, zahtjev br. 29889/04, presuda od 14. siječnja 2010.

je u spomenutom predmetu podnositelja zahtjeva prvo ispitala policija, što je karakteristično za predraspravnu fazu kaznenog postupka.⁴⁷ Sud je također utvrdio da „zahtjevi vezani uz pojam poštenog suđenja ne moraju nužno biti isti u predmetima koji se odnose na odlučivanje o građanskim pravima i obvezama kao što je to slučaj s predmetima koji se odnose na odlučivanje o optužbi za kazneno djelo. Tome ide u prilog činjenica da, u odnosu na predmete iz prvospomenute kategorije, ne postoje iscrpne odredbe koje bi se na njih primjenjivale, poput onih iz stavaka 2. i 3. članka 6. Stoga, iako te odredbe imaju određeni značaj izvan strogih granica kaznenoga prava [...] države ugovornice imaju širu slobodu u rješavanju građanskih predmeta koji se odnose na građanska prava i obveze nego u rješavanju kaznenih predmeta.“⁴⁸ Sud je u konkretnom predmetu utvrdio da nisu poštivana jamstva poštenog suđenja i ustanovio povredu članka 6. stavka 1. U izvršenju presude disciplinski je sud ispitao prigovor podnositelja da je njegov iskaz iznuđen i dao valjane razloge za odbijanje prigovora, dok je Ustavni sud implementirao stajališta Europskog suda u svoju praksu te u svojim odlukama jasno izrazio stajališta o odvojenosti disciplinske i kaznene ili prekršajne odgovornosti, dokazivanju svim dokaznim sredstvima uz obvezu da se policijskom službeniku pruži mogućnost očitovanja o svakom dokazu te preispitivanju disciplinske odluke prilikom čijeg je donošenja došlo do povrede konvencijskog prava.⁴⁹

5.1. Građanski aspekt prava na pošteno suđenje

Opća postupovna jamstva poštenog suđenja primjenjuju se u svim postupcima u kojima se odlučuje o podnositeljevim pravima i obvezama građanske naravi.⁵⁰ Pojam „prava i obveze građanske naravi“ ne može se tumačiti samo pozivanjem na domaće pravo tužene države, već se radi o samostalnom pojmu koji proizlazi iz Konvencije te se tumači autonomno u praksi Europskog suda u skladu s doktrinom o Konvenciji kao živućem organizmu (eng. *living instrument*) koji se mora prilagođavati socijalnim promjenama.⁵¹ To znači da će Europski sud jednom utvrđeno stajalište dalje primjenjivati u sličnim slučajevima, ali će ga prilagođavati i specifičnim okolnostima i razlikama pojedinih slučajeva. Konvencijska prava, naime, nisu

⁴⁷ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 713.

⁴⁸ ESLJP, Vanjak protiv Hrvatske, zahtjev br. 29889/04, presuda od 14. siječnja 2010., točka 45.

⁴⁹ Juras, Damir, *op. cit.* (bilj. 36), str. 351.,352.

⁵⁰ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 713.

⁵¹ Uzelac, Alan, *op. cit.* (bilj. 20), str. 91.

definirana u potpunosti, kao što je to slučaj i s pravom na pošteno suđenje.⁵² Tako se članak 6., stavak 1. primjenjuje neovisno o statusu stranaka, vrsti odredbi kojima se regulira spor (građansko, trgovačko, upravno pravo itd.) i vrsti tijela nadležnog za konkretno pitanje (redovni sud, upravno tijelo itd.).⁵³ Bitno je da se u tim postupcima odlučuje o pravima i obvezama privatnog prava, što obuhvaća kako imovinska pitanja, tako i statusne, radne ili trgovačke stvari. Ipak, postupno, i razlikovanje između prava privatnopravne i javnopravne naravi prestaje biti odlučujuće jer Sud u svojoj praksi sve više potonjih predmeta podvodi pod jamstva iz čl. 6.⁵⁴ Primjenjivost članka 6., stavka 1. u građanskim stvarima na neki konkretan slučaj ispituje se primjenom triju kumulativnih mjerila koja moraju biti zadovoljena da bi Sud proglasio pojedinačni zahtjev dopuštenim.⁵⁵ Ta su mjerila postojanje spora i prava te mogućnost smatranja nekog prava građanskim, u smislu članka 6.

5.1.1. Postojanje spora

Prvo mjerilo je postojanje spora u smislu članka 6. stavka 1., koji mora biti stvaran i ozbiljan te se odnositi na neko pravo, pri čemu nije potrebno da bude sporno samo postojanje tog prava, već je dovoljno da budu sporni opseg ili način njegovog izvršavanja. Spor se također može odnositi i na činjenična pitanja.⁵⁶ Potrebno je da postoji dovoljna veza između spora i prava ili obveza o kojima je riječ, dakle rezultat spora mora biti izravno odlučujući za ta prava ili obveze, pri čemu „tanka veza“ ili „udaljene posljedice“ nisu dovoljne da dovedu do primjene članka 6. stavka 1.⁵⁷ Postoji li u konkretnom slučaju spor, odlučuje Sud temeljem svoje ocjene i ranije prakse, u kojoj je do sada iznio niz utvrđenja i primjera kada se može smatrati da je prvo mjerilo za primjenjivost članka 6., stavka 1. u građanskim stvarima ispunjeno, a kada ne. U kontekstu disciplinskih postupaka Sud je utvrdio da spor ne postoji ako disciplinski postupak ne zadire izravno u pravo na daljnje bavljenje nekim zanimanjem, budući da takav ishod zahtijeva pokretanje odvojenog postupka.⁵⁸ Taj je stav iznio u predmetu Marušić protiv Hrvatske, u kojem se radilo o disciplinskom postupku pokrenutom protiv

⁵² Šarin Duška, *op. cit.* (bilj. 22), str. 271.

⁵³ Vijeće Europe, Vodič kroz članak 6. Europske konvencije o ljudskim pravima - Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), str. 7., https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_HRV.pdf

⁵⁴ Uzelac, Alan, *op. cit.* (bilj. 20), str. 90.

⁵⁵ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 714.

⁵⁶ Vijeće Europe, *op.cit.* (bilj. 53), str. 8.

⁵⁷ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 716.

⁵⁸ Vijeće Europe, *op.cit.* (bilj. 53), str. 9.

profesorice na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, zbog optužbe da je plagirala udžbenik o anatomiji, kojeg je bila suautorica. U zahtjevu koji je podnijela Europskom sudu, podnositeljica se pozvala na članak 6. Konvencije tvrdeći da disciplinski postupak proveden protiv nje nije bio pošten. Međutim, s obzirom da bi se, prema stajalištu Suda, članak 6. mogao primjenjivati na temelju njegove građanskopravne strane samo kada disciplinski postupak pred specijaliziranim profesionalnim tijelom može dovesti do privremene suspenzije ili zabrane obavljanja profesije, a što u ovom predmetu nije bio slučaj, Sud je donio odluku o nedopuštenosti takvog zahtjeva.⁵⁹

5.1.2. Postojanje prava

Drugo mjerilo primjenjivosti članka 6., stavka 1. u građanskim stvarima je postojanje prava u smislu tog članka. Prethodno utvrđeni spor se mora odnositi na neko materijalno pravo koje postoji u domaćem pravu tužene države, neovisno o tome je li ono zaštićeno odredbama Konvencije.⁶⁰ Pri tome Sud ne smije interpretacijom spomenutog članka stvoriti novo materijalno građansko pravo koje nema pravnu osnovu u tuženoj državi.⁶¹ Međutim, ako se pojavi dvojba o tome je li pravo o kojem je riječ zaista priznato u toj državi, Sud to može argumentirano prosuđivati, neovisno o stajalištu same države.⁶²

5.1.3. Može li se pravo smatrati građanskim?

Treće mjerilo primjenjivosti članka 6., stavka 1. odgovara na pitanje „je li pravo građansko“ u smislu tog članka, o čemu je već bilo riječi u uvodnom dijelu ovog potpoglavlja. Uz to, važno je istaknuti da se, prilikom određivanja može li se neko pravo smatrati građanskim, Sud uvijek mora voditi materijalnim sadržajem i učincima tog prava u domaćem pravu, a ne pravnom klasifikacijom koja se provodi u domaćem pravu, pri čemu se prvenstveno misli na podjelu na privatno i javno pravo.⁶³ Kako bi utvrdio radi li se o građanskom pravu u svakom pojedinom slučaju, Sud koristi niz posebnih mjerila, odnosno testova koji daju odgovor na to pitanje. Prema prvom od njih, takozvanom testu imovinskog interesa, postupci koji u domaćem pravu potpadaju pod javno pravo, ali su odlučujući za imovinska, privatna prava i

⁵⁹ ESLJP, Marušić protiv Hrvatske, zahtjev br. 79821/12, odluka od 23. svibnja 2017.

⁶⁰ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 719.

⁶¹ *Ibid.*, str. 720.

⁶² *Ibid.*, str. 722.

⁶³ *Ibid.*, str. 725.

obveze pojedinaca, potpadaju pod domašaj članka 6. stavka 1. Konvencije.⁶⁴ U skladu s drugim mjerilom koje se odnosi na činjenicu radi li se o pravima osobne naravi, domašaj spomenutog članka u većini slučajeva se širi i na sporove u vezi socijalnih pitanja, otkaza radnog odnosa kod privatnog poslodavca te one u vezi s državnom i javnom službom.⁶⁵ U vezi primjenjivosti članka 6. stavka 1. na potonje sporove, dakle one koji se odnose na zapošljavanje, karijeru i prestanak službe državnih i javnih službenika, pravna stajališta i praksa Europskog suda s vremenom su se bitno izmijenili. Današnji kriteriji za ispitivanje primjenjivosti postavljeni su u presudi Vilho Eskelinen i drugi protiv Finske iz 2007. godine⁶⁶ pa se prema tome i sam test primjenjivosti naziva „test Eskelinen“. U tom predmetu radilo se o skupini policijskih službenika koji su, u skladu s kolektivnim ugovorom, bili ovlašteni na primanje posebnog doplatka za rad u udaljenom području. Kada je taj doplatak ukinut 1988. godine, dodijeljeni su im individualni dodatci na plaće kako bi se nadoknadila razlika. 1990. godine, podnositelji zahtjeva su izgubili pravo na isplatu dodatka na plaću, nakon što su premješteni u drugu policijsku stanicu, koja je još udaljenija od njihovih domova. Tvrđili su da im je provincijska policijska jedinica obećala kompenzaciju. Nakon provedenih postupaka pred domaćim tijelima, podnijeli su zahtjev Europskom sudu, pozivajući se na članak 6. stavak 1. Konvencije, pri čemu su prigovorili prekomjernoj duljini postupka te uskraćivanju prava na usmeno saslušanje. Također su se pozvali na članak 1. Protokola 1. te članke 13. i 14. Konvencije. Vlada Finske je osporavala kako postojanje prava, tako i njegovog građanskog karaktera te slijedom toga samu mogućnost primjene članka 6. Konvencije.⁶⁷ „U odnosu na prvu tvrdnju, Sud je zaključio da je o tvrdnjama podnositelja zahtjeva o postojanju prava moguće raspravljati te da u tom slučaju ne postoji prepreka primjeni članka 6. U odnosu na drugu tvrdnju vlade, da sporovi koji se tiču državnih službenika, poput djelatnika policije i uvjeta njihovog obavljanja službe nisu, prema praksi Suda, u dometu članka 6. Konvencije, Sud je u cilju otklanjanja nejasnoća u pogledu svoje ranije prakse u tom području podsjetio stranke na presudu Pellegrin protiv Francuske iz 1999. godine.⁶⁸ Kao što je već spomenuto, u toj je presudi uspostavljen funkcionalni kriterij primjenjivosti članka 6. utemeljen na prirodi prava i dužnosti zaposlenika. Iz dometa članka 6. Konvencije bili su isključeni samo oni

⁶⁴ *Ibid.*, str. 726.

⁶⁵ *Ibid.*, str. 729.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ ESLJP, Vilho Eskelinen i ostali protiv Finske, zahtjev br. 63235/00, presuda od 19. travnja 2007.

⁶⁸ ESLJP, Pellegrin protiv Francuske, zahtjev br. 28541/95, presuda od 8. prosinca 1999.

sporovi koji se tiču javnih službenika čije se dužnosti odnose na specifične aktivnosti javne službe i to u onoj mjeri u kojoj su nositelji javne uprave odgovorni za zaštitu općih državnih interesa ili interesa drugih javnih vlasti. Očigledan primjer takvih aktivnosti su aktivnosti oružanih snaga i policije. Preispitavši djelovanje ovog funkcionalnog kriterija, Sud je zaključio da njime nije pojednostavljena analiza primjenjivosti članka 6. Konvencije u postupcima u kojima je stranka javni službenik, odnosno da nije unijeta veća mjera sigurnosti u ovo područje. Izrazio je shvaćanje da presudu Pellegrin treba promatrati u svjetlu njegove ranije prakse, kao prvi korak naprijed u odnosu na prije važeće načelo neprimjenjivosti članka 6. na javnu službu. Naime, ranija praksa odražava osnovnu pretpostavku da su određeni javni službenici zbog svojih funkcija vezani za svoje poslodavce posebnim vezama povjerenja i odanosti. Iz kasnijih presuda je vidljivo da su mnoge države članice Konvencije ipak dopustile javnim službenicima pristup sudu u vezi s plaćama i doplatcima, pa čak i otkazima i zapošljavanjem, na sličnoj osnovi koja vrijedi za zaposlenike u privatnom sektoru. Pritom u domaćim pravnim sustavima nije primijećen nikakav konflikt između interesa države i prava pojedinca na zaštitu.⁶⁹ Zbog svega navedenog, Sud je smatrao da je potrebno zauzeti novo stajalište prema kojem priznaje državni interes za ograničenje pristupa sudu kad je riječ o određenim kategorijama zaposlenika u državnoj službi, ali pod strogim uvjetima.⁷⁰ Da bi ograničenje bilo dopušteno, moraju biti ispunjene dvije pretpostavke. Kao prvo, država mora nacionalnim zakonodavstvom izrijekom isključiti mogućnost pristupa sudu za pojedine kategorije službenika te drugo, takvo isključenje mora biti opravdano objektivnim razlozima u državnom interesu.⁷¹ Prema tome, u načelu neće biti opravdanja za isključenje jamstava predviđenih člankom 6. u običnim radnim sporovima, primjerice onima koji se tiču plaća, naknada i sličnih pitanja, na temelju posebne prirode veze između države i određenog državnog ili javnog službenika.⁷² Štoviše, u takvim slučajevima vrijedi pretpostavka da se članak 6. primjenjuje, a na tuženoj vladi je da dokaže da podnositelj zahtjeva prema nacionalnom zakonodavstvu nije imao pristup sudu te da je takvo isključenje bilo opravdano.⁷³ Od hrvatskih predmeta podvrgnutih testu Eskelinen, u vezi disciplinskih

⁶⁹ ESLJP, Vilho Eskelinen i ostali protiv Finske, zahtjev br. 63235/00, presuda od 19. travnja 2007., točke 41.-59.

⁷⁰ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 731.

⁷¹ ESLJP, Vilho Eskelinen i ostali protiv Finske, zahtjev br. 63235/00, presuda od 19. travnja 2007.

⁷² Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 732.

⁷³ ESLJP, Vilho Eskelinen i ostali protiv Finske, zahtjev br. 63235/00, presuda od 19. travnja 2007.

postupaka protiv državnih i javnih službenika, treba istaknuti ranije izloženi predmet Vanjak protiv Hrvatske iz 2010. godine te predmet Olujić protiv Hrvatske iz 2009. godine. U presudi Vanjak protiv Hrvatske Vlada je tvrdila da članak 6., stavak 1 nije primjenjiv na disciplinski postupak koji se vodio protiv podnositelja zahtjeva jer je u njemu bila riječ o prestanku radnog odnosa državnog službenika. Nakon podvrgavanja ovog predmeta spomenutom testu, Sud je utvrdio da je, sa svog građanskog aspekta, članak 6. primjenjiv na disciplinske postupke o kojima je bila riječ. Podsjetio je stranke na uvjete i pravila postavljene u predmetu Eskelinen te istaknuo kako se u ovom predmetu „postupak odnosio na disciplinsku mjeru, to jest otpuštanje podnositelja zahtjeva iz policijske službe. Iako je u prethodno spomenutoj presudi u predmetu Eskelinen Sud dao neiscrpan popis primjera redovnih radnih sporova na koje bi se članak 6. u načelu trebao primjenjivati, on time iz primjene tog članka nije isključio i ostale postupke koji se odnose na radne sporove. Sud je u više navrata presudio da disciplinski postupci u kojima se dovodi u pitanje pravo daljnjeg obavljanja zanimanja otvaraju sporove (eng. *contestations*) o građanskim pravima u smislu članka 6. stavka 1. Nadalje, kad je riječ o pitanju je li podnositelj zahtjeva imao pristup sudu u odnosu na disciplinski postupak koji se vodio protiv njega, primjena testa *Eskelinen* daje potvrđan odgovor. Sud u tom pogledu konstatira da su podnositeljev predmet razmatrali disciplinski sudovi u okviru Ministarstva unutarnjih poslova na dvije razine, a nakon toga i Upravni sud te Ustavni sud. Hrvatski je sustav, dakle, podnositelju zahtjeva osigurao pravo na sud.“⁷⁴ U predmetu Olujić protiv Hrvatske podnositelj zahtjeva je bio sudac i predsjednik Vrhovnog suda Republike Hrvatske te član Državnog sudbenog vijeća. 1996. godine Vlada Republike Hrvatske je podnijela zahtjev Državnom sudbenom vijeću za pokretanje stegovnog postupka⁷⁵ protiv podnositelja zahtjeva tvrdeći da je podnositelj od siječnja do kolovoza 1996. godine održavao seksualne odnose s maloljetnicima, kao i da je od 1995. godine na dalje koristio svoj položaj kako bi zaštitio financijske aktivnosti dvojice pojedinaca koji su bili poznati po svojim kriminalnim aktivnostima te tako nanio štetu ugledu sudstva, što predstavlja teško stegovno djelo. Iz tog razloga predloženo je i izricanje stegovne sankcije, uključujući trajno razrješenje s dužnosti suca i predsjednika Vrhovnoga suda. Nadalje, Vlada je tražila

⁷⁴ ESLJP, Vanjak protiv Hrvatske, zahtjev br. 29889/04, presuda od 14. siječnja 2010., točke 31., 32.

⁷⁵ Disciplinski postupak koji se vodi protiv suca uvijek se naziva stegovnim postupkom, u skladu sa Zakonom o Državnom sudbenom vijeću, Narodne Novine, 116/10, 57/11, 130/11, 13/13, 28/13, 82/15, 67/18, 126/19, 80/22, 16/23

trenutačno privremeno udaljenje podnositelja zahtjeva s dužnosti tijekom postupka. 21. studenog 1996. godine Državno sudbeno vijeće je pokrenulo stegovni postupak protiv podnositelja zahtjeva te nakon niza održanih ročišta utvrdilo da je podnositelj zahtjeva počinio stegovnu povredu održavajući kontakte i pojavljujući se u javnosti s određenim pojedincima iako je znao da su bili osuđeni za razna kaznena djela te koristeći svoj položaj kako bi zaštitio interese i dobitke ta dva pojedinca od lipnja 1995. do studenog 1996. godine. Nadalje je utvrdilo da su preostali navodi protiv podnositelja zahtjeva neosnovani i da stoga ne traže nikakve stegovne mjere. Odlučeno je podnositelja zahtjeva razriješiti dužnosti suca i predsjednika Vrhovnog suda. Nakon iscrpljivanja dostupnih domaćih pravnih sredstava, a prilikom podnošenja zahtjeva Europskom sudu, podnositelj je uložio sljedeće prigovore na temelju članka 6., stavka 1. Konvencije: da tri člana Državnog sudbenog vijeća nisu bila nepristrana, da isključenje javnosti iz postupka nije bilo opravdano, da je stegovni postupak protiv njega bio nepošten te da je duljina postupka premašila zahtjev razumnog roka. Vlada je tvrdila da u ovom predmetu članak 6. nije primjenjiv ni u svom građanskom ni kaznenom aspektu. Glede građanskog aspekta, pozivajući se na raniju praksu Suda tvrdila je da je položaj podnositelja zahtjeva kao predsjednika Vrhovnog suda po samoj svojoj naravi uključivao vršenje javnopravnih ovlasti i dužnosti kojima je svrha čuvanje interesa države. Također je istaknula da u državama članicama ne postoje univerzalni kriteriji glede postupka imenovanja i razrješenja predsjednika najvišega suda te da je to pitanje koje zadire u suverene ovlasti države i kao takvo treba biti isključeno iz domašaja Konvencije. Glede kaznenog aspekta članka 6, stavka 1., Vlada je tvrdila da je postupak o kojem je bila riječ stegovne naravi pa prema tome ne zadovoljava kriterije prema kojima bi ga se smatralo postupkom koji uključuje odlučivanje o kaznenoj optužbi protiv podnositelja zahtjeva. Nadalje, tvrdila je da podnositelj zahtjeva nije imao pravo na pristup sudu, u skladu s tadašnjim zakonom o Državnom sudbenom vijeću⁷⁶, no da samo Državno sudbeno vijeće zadovoljava sve kriterije da bi ga se smatralo sudom, u smislu članka 6., stavka 1. Konvencije. Glede primjenjivosti članka 6., stavka 1. Konvencije, Sud prvo upućuje na presude u već spomenutom predmetu Pellegrin protiv Francuske te predmetu Pitkevich protiv Rusije⁷⁷, u kojem je utvrdio da suci izravno sudjeluju u vršenju javnopravnih ovlasti i obavljaju dužnosti kojima je cilj čuvati opće

⁷⁶ Zakon o državnom sudbenom vijeću, Narodne Novine, 58/93, 49/99, 31/00, 107/00, 129/00, 59/05, 150/05, 153/09, 116/10, 57/11, 130/11, 13/13, 28/13, 82/15, 67/18, 126/19, 80/22, 16/23. Tadašnji zakon o Državnom sudbenom vijeću (NN 58/93) u svom je članku 26. izričito isključio sudsku zaštitu u vezi sa stegovnim postupcima protiv sudaca. Taj je članak kasnijim izmjenama i dopunama izbrisan.

⁷⁷ ESLJP, Pitkevich protiv Rusije, zahtjev br. 47936/99, presuda od 8. veljače 2001.

interese države te da se sporovi koji se odnose na razrješenje suca ne tiču njegovih građanskih prava ili obveza u smislu članka 6. Konvencije. No, Sud također ističe promjenu svog dotadašnjeg stajališta i ponovno iznosi utvrđenja iz važnog, prethodno izloženog predmeta Vilho Eskelinen i ostali protiv Finske. S obzirom da ta presuda, čija je namjera bila uspostaviti presumpciju zaštite po članku 6., nameće širu primjenjivost nego prijašnja sudska praksa Suda, ta zaštita uključuje i predmete razrješenja, osim ako domaći sustav isključi pristup sudu u tom pogledu.⁷⁸ Glede ovog predmeta, Sud je primjetio da je, u skladu s tada važećim zakonom, postojalo izričito isključenje sudske zaštite u vezi sa stegovnim postupcima protiv sudaca, no da „opseg tog ograničenja nije bio apsolutan, budući da se odnosio samo na isključenje zaštite pred redovnim sudovima te da je podnositelj zahtjeva mogao podnijeti ustavnu tužbu protiv odluka Državnog sudbenog vijeća i Županijskog doma hrvatskog Sabora.“⁷⁹ Podnositelj zahtjeva je iste prigovore koje je uložio pred Europskim sudom uložio i Ustavnom sudu Republike Hrvatske te je taj sud ispitaio osnovanost tih prigovora. S obzirom na takvu pozadinu, Sud smatra kako „opseg preispitivanja u ovom predmetu od strane Ustavnog suda i njegove ovlasti glede pobijanih odluka podnositelju zahtjeva omogućavaju pristup sudu u domaćem sustavu, što zadovoljava test Eskelinen. Štoviše, kao što Vlada priznaje, samo Državno sudbeno vijeće zadovoljava kriterije na temelju članka 6., stavka 1. Konvencije da bi ga se smatralo neovisnim i nepristranim sudom (tribunalom) ustanovljenim zakonom.“⁸⁰ Sud je tako i u ovom predmetu ocijenio zahtjev na temelju članka 6. dopuštenim te presudio da je došlo do povreda tog članka zbog nepostojanja objektivne nepristranosti tri člana Državnog sudbenog vijeća, neopravdanog isključenja javnosti iz postupka pred Državnim sudbenim vijećem, prekomjerne duljine postupka te glede načela ravnopravnosti stranaka.⁸¹ Sljedeća dva mjerila za određivanje nekog prava kao građanskog, ako su zadovoljena, šire primjenu članka 6. na različite vrste sudskih postupaka, kao što su postupci povodom izvanrednih pravnih lijekova, izvanparnični postupci, zatim oni u kojima se određuju privremene mjere, postupci pred ustavnim sudovima te postupci koji se ne odnose na glavnu stvar (ovršni, zemljišnoknjižni, postupci o troškovima postupka i sl.).

⁷⁸ ESLJP, Olujić protiv Hrvatske, zahtjev br. 22330/05, presuda od 5. veljače 2009.

⁷⁹ *Ibid.*, točka 36.

⁸⁰ *Ibid.*, točka 37.

⁸¹ *Ibid.*

Posljednje mjerilo odnosi se na stvari koje su isključene iz građanskih kao što su porezne stvari, državljanstvo i imigracijska pitanja.⁸²

5.2. Kazneni aspekt prava na pošteno suđenje

Prva rečenica članka 6., stavka 1., koja uređuje postupovna jamstva prava na pošteno suđenje, sadržava i svoj kazneni aspekt.⁸³ Taj je aspekt uređen i stavcima 2. i 3. istog članka. U stavku 1. koristi se pojam „kaznena optužba“, dok stavci 2. i 3. govore o „optuženom za kazneno djelo“. Pri tome se misli na istovjetne situacije te se ti pojmovi primjenjuju i tumače autonomno, u kontekstu konvencije, neovisno o njihovom značenju u domaćim pravima.⁸⁴ Tako se ni pojam „optužba“ u svom značenju u smislu članka 6., stavka 1. ne mora podudarati sa značenjem istog pojma u domaćem pravu. Štoviše, ako se optužba ne smatra kaznenom po domaćem pravu, to ne znači automatski da se na postupak o kojem je riječ neće primjenjivati članak 6. Konvencije u svom kaznenom aspektu.⁸⁵ Sud je autonomne definicije pojmova „kaznena optužba“ i „kazneno djelo“, kao elemenata kaznenog postupka, dao u važnom predmetu Engel i ostali protiv Nizozemske iz 1976. godine utvrdivši da kazneni postupak ne obuhvaća samo postupke koji su po nacionalnom zakonodavstvu definirani kao kazneni, već se može odnositi i na druge vrste postupaka čije karakteristike ukazuju na njihovu kaznenu narav, kao što su, primjerice, disciplinski postupci.⁸⁶ Sve države ugovornice prave razliku između kaznenih i disciplinskih postupaka, iako u različitim oblicima i stupnjevima. Disciplinski postupak je u načelu blaži, s blažim sankcijama koje se ne unose u dosje. Nasuprot tome, kazneni postupak je obično praćen potpunijim jamstvima. Ipak, disciplinski postupci imaju represivni cilj koji se postiže kažnjavanjem za djela koja se počiniteljima stavljaju na teret, a koji odgovara općim ciljevima kaznenog prava.⁸⁷ Konvencija dopušta državama članicama da, prilikom obavljanja svoje funkcije očuvanja javnog interesa, utvrde razliku između kaznenog i disciplinskog zakona te ih razgraniče, ali uz određene uvjete.

⁸² Omejec, Jasna, *op. cit.* (bilj. 3), str. 726.

⁸³ *Ibid.*, str. 764.

⁸⁴ *Ibid.*, str. 765.

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, Načelo ne bis in idem u praksi europskog suda za ljudska prava, <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Edukacija//PRIKAZ%20NA%C4%8CELA%20NE%20BIS%20IN%20IDEM.pdf>, pristup: 4. ožujka 2023.

⁸⁷ ESLJP, Engel i ostali protiv Nizozemske, zahtjevi br. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, presuda od 8. lipnja 1976., točke 79., 80.

Države imaju slobodu da kao kazneno djelo odrede radnju ili propuštanje koji ne predstavljaju uobičajeno uživanje nekog od konvencijskih prava. Nasuprot tome, države članice ne mogu po vlastitom nahođenju neko djelo klasificirati kao disciplinsko umjesto kazneno ni progoniti počinitelja mješovitog djela u disciplinskom, umjesto kaznenom postupku. Kada bi to bilo moguće, ostvarivanje osnovnih jamstava sadržanih u članku 6. bilo bi podređeno suverenoj volji svake države, što je inkompatibilno s ciljem i svrhom same Konvencije.⁸⁸ U istom, ranije spomenutom predmetu, Sud je postavio i mjerila primjenjivosti članka 6. sa svog kaznenog aspekta, koja se nazivaju „mjerila Engel“ te su do danas ostala nepromijenjena.⁸⁹ U tom predmetu radilo se o disciplinskim postupcima provedenim protiv pet nizozemskih vojnika iz nekoliko različitih razloga. Oni su, nakon okončanja domaćih postupaka, podnijeli zahtjeve Europskom sudu, žaleći se da su kazne koje su im bile određene predstavljale lišavanje slobode, u suprotnosti s člankom 5. Konvencije, da postupci koje su protiv njih vodile vojne vlasti nisu udovoljili zahtjevima iz članka 6. te da je način postupanja prema njima bio diskriminatoran, kršeći tako članak 14. Vlada Nizozemske prigovorila je da postupak vođen protiv podnositelja zahtjeva nije uključivao odlučivanje ni o građanskim pravima ni o kaznenoj optužbi te je zadaća Suda bila utvrditi može li se provedeni postupak smatrati kaznenim u kontekstu članka 6., iako se po nizozemskom pravu radilo o disciplinskom postupku.⁹⁰ U svrhu davanja odgovora na to pitanje, Sud je odredio tri mjerila: klasifikaciju djela u domaćem pravu, prirodu djela te težinu kazne koja bi mogla biti izrečena osobi o kojoj je riječ.⁹¹ Omejec, u skladu s praksom Suda, ističe kako se drugo i treće mjerilo Engel primjenjuju alternativno kad se djelo po svojoj prirodi može smatrati kaznenim u smislu Konvencije ili kad je zbog počinjenog djela podnositelj podvrgnut sankciji koja po svojoj prirodi i stupnju težine potpada pod kaznenu glavu članka 6. Konvencije. Do kumulativne primjene svih triju mjerila dolazi kad odvojena analiza svakog pojedinog mjerila ne dovodi do jasnog zaključka u pogledu optužbe za kazneno djelo.⁹²

⁸⁸ *Ibid.*, točka 81.

⁸⁹ Omejec, Jasna, *op. cit.* (bilj. 3), str. 768.

⁹⁰ ESLJP, Engel i ostali protiv Nizozemske, zahtjevi br. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, presuda od 8. lipnja 1976.

⁹¹ Vijeće Europe, Vodič kroz članak 6. Europske konvencije o ljudskim pravima - Pravo na pošteno suđenje (kazneni aspekt), str. 9., https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_HRV.pdf

⁹² Omejec, Jasna, *op. cit.* (bilj. 3), str. 769.

5.2.1. Klasifikacija djela u domaćem pravu

Prvo mjerilo Engel relativne je težine i služi samo kao polazišna točka cijelog testa. Ako je određeno djelo u domaćem pravu klasificirano kao kazneno, Sud neće provoditi nikakvo daljnje ispitivanje. Međutim, kao što je ranije rečeno, ako djelo nije klasificirano kao kazneno, to neće automatski dovesti do donošenja odluke o neprimjenjivosti članka 6. u svom kaznenom aspektu, već će Sud u tom slučaju ispitati materijalnu stvarnost postupka (eng. *substantive reality of the procedure*), odnosno ispitati drugo, treće ili oba preostala mjerila testa primjenjivosti.⁹³

5.2.2. Priroda djela

Prilikom ocjene drugog mjerila, koje je puno važnije od prvog, u obzir se može uzeti nekoliko čimbenika. Prvo, treba uzeti u obzir činjenicu odnosi li se predmetno pravno pravilo isključivo na određenu skupinu osoba ili je općeobvezujućeg karaktera, zatim ima li javno tijelo koje je pokrenulo postupak ovlasti za prisilno izvršenje, je li svrha pravnog pravila kažnjavanje ili odvracanje od određenog ponašanja, nastoji li se pravnim pravilom zaštititi opće interese društva koji su obično zaštićeni kaznenim zakonom, ovisi li izricanje kazne o utvrđivanju krivnje te kako su usporedivi postupci kvalificirani u drugim državama članicama Vijeća Europe.⁹⁴

5.2.3. Priroda i težina kazne

Treće mjerilo Engel određuje se razmatranjem gornje granice moguće kazne propisane domaćim pravom, neovisno o tome kakva je kazna stvarno određena u konkretnom slučaju koji Sud ispituje.⁹⁵ Prema stajalištu Suda, iznijetom u predmetu Engel, kazna lišenja slobode je najteža po svojoj naravi, pa će norma koja predviđa tu kaznu, u pravilu, biti kaznena, a ne prekršajna ili disciplinska.⁹⁶

U Predmetu Engel Sud je utvrdio da se u odnosu na neke podnositelje, u skladu s mjerilima Eskelinen i Engel, članak 6. ne može primijeniti ni sa svog građanskog ni kaznenog aspekta, a da u ostalim slučajevima, kada jest primjenjiv nije došlo do povreda. Sud je utvrdio jedino

⁹³ *Ibid.*, str 770.

⁹⁴ Vijeće Europe, *op. cit.* (bilj. 91), str. 9., 10.

⁹⁵ Omejec, Jasna, *op. cit.* (bilj. 3), str. 772.

⁹⁶ ESLJP, Engel i ostali protiv Nizozemske, zahtjevi br. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, presuda od 8. lipnja 1976., točka 82.

povredu članka 6., stavka 1. u odnosu na troje podnositelja, u mjeri u kojoj rasprave pred Vrhovnim vojnim sudom nisu bile javne.⁹⁷ Osim prethodno spomenutih prekršaja vojne discipline, Sud je, u svojoj praksi, ispitivao i kazneni karakter prekršaja protiv zatvorske discipline te profesionalnih disciplinskih postupaka.⁹⁸ Navedena praksa obuhvaća i nekoliko postupaka vođenih protiv Republike Hrvatske. U predmetu Hrdalo protiv Hrvatske iz 2011. godine Sud se bavio pitanjem kaznenog karaktera profesionalnog disciplinskog postupka. Naime, 2003. godine Vlada Republike Hrvatske je imenovala podnositelja zahtjeva predstojnikom Ureda državne uprave u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Ta je odluka stupila na snagu 1. siječnja 2004. godine. Već u ožujku iste godine Vlada je razriješila podnositelja položaja predstojnika Ureda državne uprave zbog osude za kaznena djela prijetnje i oštećenja tuđe stvari temeljem presude Općinskog suda u Dubrovniku od 18. prosinca 2003. godine. Nakon iscrpljivanja dostupnih pravnih sredstava podnositelj je podnio zahtjev Europskom sudu, prigovorivši da je navedeni upravni postupak, koji se tiče njegovog razrješenja s položaja, bio nepošten te da su domaće vlasti, pozivajući se u tom postupku na kazneni postupak koji se vodio protiv njega i na nepravomoćnu osuđujuću presudu kao osnovu za razrješenje, povrijedile njegovo pravo da ga se smatra nevinim u skladu s člankom 6., stavkom 2. Konvencije. Vlada je osporila dopuštenost ovog prigovora s dvije osnove. Tvrdila je da podnositelj zahtjeva nije iscrpio sva dostupna domaća pravna sredstva, jer nije podnio zahtjev za ponavljanjem postupka te da je u svakom slučaju zahtjev očigledno neosnovan s obzirom na to da se u postupku o kojem je bila riječ nije radilo o odlučivanju o optužbi za kazneno djelo protiv podnositelja, nego o preispitivanju zakonitosti odluke Vlade. Taj se postupak ticao razrješenja položaja podnositelja temeljem diskrecijskog prava Vlade da imenuje i razrješuje državne dužnosnike, a ne prestanka njegovog zaposlenja u državnoj službi zbog počinjenja kaznenog djela. Nakon što je razriješen položaja predstojnika Ureda državne uprave u Dubrovačko-neretvanskoj županiji podnositelj je samo premješten na drugo radno mjesto. Dakle, ostao je u državnoj službi pa stoga njegovo pravo da ga se smatra nevinim nije bilo dovedeno u pitanje tim postupkom. Vlada je također istaknula da je podnositelj zahtjeva tijekom postupka pred domaćim vlastima, kao i pred Sudom, pogrešno govorio o svom razrješenju kao posljedici počinjenja kaznenog djela te ponovno naglasila da se u podnositeljevom predmetu nije radilo o prestanku njegove karijere u državnoj službi zbog

⁹⁷ *Ibid.*, izreka presude

⁹⁸ Omejec, Jasna, *op. cit.* (bilj. 3), str. 774.

počinjenja kaznenog djela. U suprotnom bi presumpcija nevinosti podnositelja bila presudni čimbenik u odluci da ga se razriješi. Nadalje, da su ga domaće vlasti smatrale krivim za kazneno djelo on ne bi bio mogao ostati u državnoj službi ni biti premješten na drugo radno mjesto, jer bi mu državna služba prestala po sili zakona. Podnositelj zahtjeva je priznao da domaće vlasti nikada nisu izričito izjavile da je on počinio kazneno djelo. Međutim, one su više puta spominjale da je samo pokretanje kaznenog postupka protiv njega i donošenje nepravomoćne presude od 18. prosinca 2003. godine bilo dovoljno da opravda njegovo razrješenje. Za podnositelja zahtjeva takvo je obrazloženje bilo dovoljno da povrijedi presumpciju njegove nevinosti.⁹⁹ Sud je ponovio „da će presumpcija nevinosti biti povrijeđena ako sudska odluka ili izjava javnog dužnosnika koja se tiče osobe optužene za kazneno djelo odražava mišljenje da je on kriv prije nego što mu je krivnja dokazana u skladu sa zakonom [...]. Treba bitno razlikovati izjavu da je netko tek osumnjičen za počinjenje kaznenog djela i jasnu izjavu, dok nema pravomoćne osude, da je pojedinac počinio kazneno djelo o kojemu je riječ.“¹⁰⁰ Nema sumnje da se članak 6. u svom kaznenom aspektu mogao primijeniti na kazneni postupak proveden protiv podnositelja, no Sud je trebao odrediti hoće li doseg tog članka biti protegnut i na provedeni disciplinski postupak. Smatrao je da je u ovom predmetu pozivanje domaćih vlasti u postupku razrješenja podnositelja na kazneni postupak koji je bio u tijeku i na nepravomoćnu osuđujuću odluku protiv njega, kao na razloge njegovog razrješenja, stvorilo vezu između kaznenog i disciplinskog postupka koja opravdava proširenje dosega primjene članka 6., stavka 2.¹⁰¹ U vezi s navodnom povredom presumpcije nevinosti Sud je primijetio da su „i Vlada Republike Hrvatske i Upravni sud opravdali razrješenje podnositelja zahtjeva tvrdeći da se i samo pokretanje kaznenog postupka i postojanje nepravomoćne osuđujuće odluke za kazneno djelo moglo doživjeti negativno u očima javnosti te tako naštetiti ugledu državne službe općenito.“¹⁰² Smatrao je da u izričaju koji je upotrijebljen u odlukama domaćih vlasti nema ničega što bi dovelo u pitanje njegovu nevinost te stoga odbacio ovaj prigovor kao očigledno neosnovan. Podnositelj zahtjeva se pozvao i na stavak 3. predmetnog članka, u odnosu na koji je Sud također donio odluku o

⁹⁹ ESLJP, Hrdalo protiv Hrvatske, zahtjev br. 23272/07, presuda od 27. rujna 2011.

¹⁰⁰ *Ibid.*, točka 50.

¹⁰¹ *Ibid.*, točka 53.

¹⁰² *Ibid.*, točka 55.

nedopuštenosti.¹⁰³ Za razliku od ovog, u predmetu Trubić protiv Hrvatske iz 2012. godine, Sud je utvrdio da se disciplinski postupak proveden protiv podnositelja nije mogao smatrati kaznenim u smislu članka 6. jer su domaće vlasti uspjele zadržati svoju odluku u tom postupku u isključivo upravnoj sferi. Stoga nije došlo ni do primjene kaznenog aspekta članka 6.¹⁰⁴

6. IMPLICIRANA PRAVA I NAČELA SADRŽANA U ČLANKU 6. KONVENCIJE

Doseg i značenje prava na pošteno suđenje razvijali su se postupno. U skladu s današnjim shvaćanjima izraženima u praksi Suda i doktrinarnim tumačenjima Konvencije Uzelac navodi „sljedeće elemente tog prava:

- pravo na pristup sudu (*access to court*);
- pravo na pravnu pomoć (*legal aid and advice*);
- pravo na procesnu ravnopravnost (jednakost oružja, *equality of arms*);
- pravo na javno i kontradiktorno suđenje (*public hearing*);
- pravo na saslušanje (*fair hearing*);
- pravo na dokaz (*right to proof*);
- pravo na javnu objavu presuda (*public pronouncement of judgments*);
- pravo na sud ustanovljen zakonom (*tribunal established by law*);
- pravo na nezavisnost i nepristranost u suđenju (*impartiality and independence*);
- pravo na suđenje u razumnom roku (*reasonable time*);
- pravo na učinkovitu ovrhu presuda (*effective enforcement*);
- zabrana arbitrarnog postupanja (*arbitrariness*) i pravo na pravnu sigurnost (*legal certainty*).“¹⁰⁵

¹⁰³ *Ibid.*, točka 55.

¹⁰⁴ ESLJP, Trubić protiv Hrvatske, zahtjev br. 44887/10, odluka o nedopuštenosti od 2. listopada 2012.

¹⁰⁵ Uzelac, Alan, *op. cit.* (bilj. 20), str. 90.

Kao što je vidljivo, pravo na pošteno suđenje ne obuhvaća samo prava koja su izrijekom proklamirana u članku 6. Konvencije, a o kojima je već bilo riječi, već su se u praksi Europskog suda razvila i neka implicirana (prešutna) prava i načela koja su također vrijedni i nužni elementi poštenog suđenja.¹⁰⁶ Iako u odredbama Konvencije ta prava nisu izrijekom navedena, ona su u njima implicitno sadržana ili proklamiranim pravima inherentna pa ih Europski sud iz njih izvodi radi osiguranja njihove stvarne zaštite.¹⁰⁷ U sljedećim potpoglavljima ću izložiti neka od tih prava.

6.1. Pravo na pristup sudu i pravnu pomoć

Pravo na pošteno suđenje ne jamči samo pravo na pošten i javan postupak pred tijelima koja imaju svojstvo neovisnog i nepristranog tribunala, već i pravo da se o svim stvarima koje, prema tumačenju Suda, imaju svojstvo građanskih prava i obveza ili optužbe za kazneno djelo može odlučivati pred tijelom koje udovoljava tim zahtjevima.¹⁰⁸ Prema tome, Europski sud smatra da članak 6. osigurava svakome pravo na pokretanje postupka, odnosno podnošenje tužbe sudu zbog povrede njegovih građanskih prava i obveza ili u slučaju podizanja optužnice protiv njega¹⁰⁹, jer ne bi imalo smisla da taj članak navodi postupovna jamstva koja se pružaju strankama u postupku koji je u tijeku, a da pritom najprije ne štiti pravo na pristup sudu, koje zapravo omogućuje korištenje ostalih jamstava koja su izrijekom utvrđena u članku 6.¹¹⁰ Pravo na pristup sudu također obuhvaća i pravo na rješavanje spora od strane suda, to jest donošenje i provedbu konačne odluke u sudskom postupku.¹¹¹ To pravo, kao i pravo pristupa drugim tijelima i institucijama pravosudnog sustava mora biti zajamčeno ne samo formalno i u načelu, već se mora u konkretnom slučaju omogućiti da se ono na stvaran i djelotvoran način ostvari.¹¹² To se postiže i omogućavanjem besplatne pravne pomoći usmjerene na osobe slabijeg imovinskog stanja. Takve osobe si često ne mogu priuštiti stručno zastupanje pa su prisiljene odustati od pokretanja i vođenja postupaka, a samim time i zaštite i ostvarivanja

¹⁰⁶ Grbić, Sanja, Pravo na pošteno suđenje u građanskom postupku prema članku 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Republika Hrvatska: s posebnim osvrtom na pravo na pošteno suđenje u razumnom roku, načelo nezavisnosti i nepristranosti sudova te neartikulirana načela prava na pristup sudu i jednakosti oružja, Pravni fakultet u Rijeci, Rijeka, 2012., doktorska disertacija, str. 12.

¹⁰⁷ Šarin Duška, *op. cit.* (bilj. 22), str. 275.

¹⁰⁸ Uzelac, Alan, *op. cit.* (bilj. 20), str. 92.

¹⁰⁹ Grbić, Sanja, *op. cit.* (bilj. 106), str. 79.

¹¹⁰ Šarin Duška, *op. cit.* (bilj. 22), str. 277.

¹¹¹ *Ibid.*, str. 278.

¹¹² Grbić, Sanja, *op. cit.* (bilj. 106), str. 79.

vlastitih prava.¹¹³ U Republici Hrvatskoj su ta pitanja uređena Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći.¹¹⁴ Pravo na pristup sudu nije apsolutno te su u određenim slučajevima dopuštena njegova ograničenja. Pri tome države imaju određenu slobodu procjene, no ograničenja moraju biti opravdana i u skladu s potrebama te nikada ne smije biti dovedena u pitanje sama bit prava. Sud je smatrao opravdanima ograničenja pristupa sudu kod primjene pravila o imunitetu, prava na pokretanje postupka osoba s duševnim smetnjama, zabrane zlouporabe procesnih ovlaštenja, prava maloljetnika i slično. Osoba se također može zakonito odreći prava na pristup sudu ugovaranjem arbitraže ili drugog alternativnog načina rješavanja sporova, no pritom odricanje mora biti nedvosmisleno i izražavati slobodnu volju stranke, što podliježe pozornom preispitivanju Suda u svakom pojedinom slučaju.¹¹⁵

6.2. Pravo na procesnu ravnopravnost (načelo jednakosti oružja) i saslušanje

Pravo na procesnu ravnopravnost stranaka sadržajno je blisko načelu saslušanja stranaka u domaćem pravu.¹¹⁶ Ono nalaže da se svakoj strani u postupku da jednaka mogućnost da iznese svoj slučaj, uključujući i svoje dokaze, na način i pod uvjetima koji je ne stavljaju u bitno nepovoljniji položaj u odnosu na protivnu stranu.¹¹⁷ Drugim riječima, potrebno je među strankama uspostaviti pravičnu ravnotežu.¹¹⁸ Jedan dio tog prava, odnosno načela sadržan je u mogućnosti da se stranke izjašnjavaju i raspravljaju o cjelokupnom relevantnom procesnom materijalu. Pri tome je Sud u svojoj praksi odredio da se to ne odnosi samo na procesni materijal pribavljen od stranaka, već i na onaj pribavljen od strane trećih osoba. Tako više ne postoji mogućnost da Sud o nekim relevantnim okolnostima pribavi izjašnjenja od državnog odvjetnika ili nižeg suda ako strankama nije ostavljena mogućnost da o sadržaju takvih izjašnjenja raspravljaju. Iz prava na jednakost oružja izvode se i pojedina prava u vezi izbora i izvođenja dokaza pa Sud smatra da procesna ravnopravnost implicira i pravo da se na jednak ili barem usporediv način tretiraju dokazni prijedlozi i ostali podnesci stranaka.¹¹⁹ U odnosu na kazneni postupak, treba istaknuti da zbog njegove represivne prirode načelo jednakosti

¹¹³ Uzelac, Alan, *op. cit.* (bilj. 20), str. 93.

¹¹⁴ Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Narodne novine br. 143/13, 98/19

¹¹⁵ Uzelac, Alan, *op. cit.* (bilj. 20), str. 93.

¹¹⁶ *Ibid.*, str. 94.

¹¹⁷ Omejec, Jasna, *op. cit.* (bilj. 3), str. 1153.

¹¹⁸ Grbić, Sanja, *op. cit.* (bilj. 106), str. 93.

¹¹⁹ Uzelac, Alan, *op. cit.* (bilj. 20), str. 94.

oružja ne može podrazumijevati opću i potpunu jednakost između stranaka, jer u kaznenom postupku stranke obnašaju specifične funkcije pa su stoga i njihovi procesni položaji različiti. Unatoč tomu Europski sud primjenjuje iste kriterije kada odlučuje o povredi načela jednakosti oružja u građanskim i kaznenim predmetima.¹²⁰ U ranije spomenutom predmetu Olujić protiv Hrvatske Sud je utvrdio da u odnosu na podnositelja nije bila osigurana jednakost oružja jer pred Državnim sudbenim vijećem nije saslušan nijedan svjedok pozvan u ime obrane.¹²¹ Iako nije toliko očita, povreda ovog načela utvrđena je i u predmetu Kunštek protiv Hrvatske u kojem je podnositelj zahtjeva prigovorio da je zbog propusta Ustavnog suda da odluči o svim podnesenim žalbama protiv odluke Državnog sudbenog vijeća o njegovom razrješenju s dužnosti, postupak protiv njega bio nepošten.¹²² Sud je u svojoj odluci o ovom predmetu ponovio da pravo na pošteno suđenje, između ostalog, uključuje i pravo stranaka podnositi bilo kakva očitovanja koja smatraju relevantnima te da su nacionalni sudovi obvezni provesti odgovarajuće ispitivanje podnesaka, tvrdnji i dokaza koje stranke pred njih iznesu, pritom ne prejudicirajući njihovu relevantnost.¹²³

6.3. Pravo na kontradiktorni postupak (načelo kontradiktornosti)

Načelo kontradiktornosti izravno je povezano s načelom jednakosti oružja. Prava stranaka da se izjasne o tvrdnjama protivne strane i izvedenim dokazima te budu saslušane jedni su od aspekata načela jednakosti oružja, no istovremeno čine samu srž načela kontradiktornosti.¹²⁴ Prema tome, pravo na kontradiktorni postupak u kaznenim i građanskim predmetima obuhvaća ovlaštenje obiju stranaka da iznose vlastite zahtjeve, prijedloge, činjenične navode i izjašnjenja o relevantnim pitanjima, budu informirane o zahtjevima i navodima suprotne strane te budu u mogućnosti o istima se izjasniti.¹²⁵ Ovo pravo svoje najpotpunije ostvarenje doživljava u uvjetima usmene, javne i neposredne rasprave te ujedno pomaže ostvariti procesno načelo ekonomičnosti, reduciranjem raspravljanja i sprječavanjem odugovlačenja

¹²⁰ Grbić, Sanja, *op. cit.* (bilj. 106), str. 93.

¹²¹ ESLJP, Olujić protiv Hrvatske, zahtjev br. 22330/05, presuda od 5. veljače 2009.

¹²² ESLJP, Kunštek protiv Hrvatske, zahtjev br. 47292/14, presuda od 18. ožujka 2021.

¹²³ Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, Analiza presude Kunštek protiv Hrvatske, <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Analize%20presuda%20i%20odluka/Analiza%20Kun%C5%A1tek%20.pdf>, pristup: 17. ožujka 2023.

¹²⁴ Grbić, Sanja, *op. cit.* (bilj. 106), str. 98.

¹²⁵ *Ibid.*

postupka. U određenim slučajevima može doći do ograničenja ovog prava na način da stranke ne budu obaviještene o svim relevantnim navodima ili dokazima. To se može pokazati potrebnim kada je potrebno zaštititi svjedoke, tijekom policijske istrage zločina i slično, ali u svakom slučaju je opravdano samo ako je nužno potrebno.¹²⁶

6.4. Pojedina ograničenja primjenjivosti članka 6. Konvencije

Kao što je ranije izloženo, u razvoju tumačenja značenja i dosega odredbe o pravu na pošteno suđenje najvažniju ulogu imala je praksa Europskog suda. Sud je u svojim odlukama do sada dao niz primjera specifičnih situacija za koje je utvrdio primjenjivost odnosno neprimjenjivost članka 6., bilo sa svog građanskog, bilo kaznenog aspekta te njegovu povredu, odnosno nepostojanje iste. U različitim presudama, Sud je više puta istaknuo različita ograničenja primjenjivosti ovog članka na građanske i kaznene predmete, kako općenito, tako i u kontekstu predmeta koji su se odnosili na disciplinske postupke. Uz utvrđenja u ranije spomenutim predmetima, spomenuti ću još neka. U predmetu Šikić protiv Hrvatske iz 2010. godine Sud je ponovio da je narav prava sadržanih u članku 6. isključivo postupovna te da ispitivanje prigovora u okviru tog članka ne obuhvaća pitanja koja mogu utjecati na tijek postupka¹²⁷, dakle ona koja se odnose na utvrđivanje činjenica i primjenu prava od strane nacionalnih vlasti.¹²⁸ U odnosu na ograničenje prava na pristup sudu važan je predmet Lovrić protiv Hrvatske u kojem je podnositelj zahtjeva prigovorio da nije imao pristup sudu kako bi osporio odluku (rješenje) kojim je isključen iz lovačke udruge koje je bio član. Vlada Republike Hrvatske je tvrdila da članak 6. stavak 1. Konvencije nije bio primjenjiv na ovaj predmet jer postupak koji je predmet prigovora nije uključivao spor oko građanskih prava i obveza podnositelja zahtjeva koja su bili priznata Ustavom Republike Hrvatske, zakonskim ili podzakonskim propisima ili pojedinačnom odlukom koju su donijela tijela javne vlasti te da je moglo doći jedino do povrede njegovih članskih prava koja proizlaze iz statuta udruge. Sud je primijetio da je, u skladu sa Zakonom o udrugama¹²⁹, hrvatsko pravo pružalo članovima pravnu zaštitu prava koja proizlaze iz statuta udruge kojoj su pripadali te utvrdio da se, ako država daje prava koja se mogu ostvariti pravnim sredstvom, ona u načelu mogu smatrati

¹²⁶ *Ibid.*, str. 99., 100.

¹²⁷ Omejec, Jasna, *op.cit.* (bilj. 3), str. 1119.

¹²⁸ ESLJP, Šikić protiv Hrvatske, zahtjev br. 9143/08, presuda od 15. srpnja 2010.

¹²⁹ Zakon o udrugama, Narodne novine br. 74/14, 70/17, 98/19, 151/22

građanskim pravima u smislu članka 6., stavka 1.¹³⁰ Iako je Sud u svojoj odluci u ovom predmetu zaključio da ograničenje prava na pristup sudu nije bilo opravdano te utvrdio postojanje povrede, istaknuo je kako u određenim slučajevima može postojati legitiman cilj održavanja organizacijske samostalnosti udruga te da opseg sudskog preispitivanja postupka o kojem je bila riječ može biti ograničen, čak i u značajnoj mjeri.¹³¹ Od utvrđenja u ovom predmetu treba razlikovati ona u predmetu Bilan protiv Hrvatske, u kojem je utvrđeno da se upućivanje pisanog upozorenja javnoj bilježnici od strane Javnobilježničke komore ni ne može smatrati provođenjem disciplinskog postupka.¹³² Unatoč tome, Sud je u tom predmetu utvrdio da se ograničenje pristupa sudskom preispitivanju može prihvatiti i kako bi se poštovala organizacijska samostalnost nekog stručnog tijela s određenim stupnjem autonomije u odlučivanju o internim pitanjima, kao što su pravila ponašanja njihovih članova, izvan disciplinskog konteksta.¹³³

7. ZAKLJUČAK

Visok stupanj poštivanja i zaštite ljudskih prava jedan je od temeljnih čimbenika koji određuju neko društvo kao demokratsko i omogućavaju ostvarivanje načela vladavine prava. U ostvarivanju tih težnji na ovom području važnost Europske konvencije je neupitna. Proklamiranjem temeljnih ljudskih prava i uspostavljanjem mehanizma nadzora, stvoren je sustav zaštite koji građanima jamči uživanje građanskih i političkih prava i sloboda u njihovom punom opsegu. Zaštita prava na pošteno suđenje zasigurno je jedan od najvažnijih aspekata tog sustava, a koji svojevrsno omogućava i ostvarivanje svih ostalih konvencijskih prava. Samo pošteno proveden postupak omogućava oživotvorenje načela vladavine prava, pravne sigurnosti i povjerenja građana u pravosuđe na kojima su izgrađena i temelje se demokratska društva. U razvoju zaštite prava na pošteno suđenje, kako općenito, tako i u odnosu na disciplinske postupke, ističe se uloga Europskog suda, koji svojim tumačenjem Konvencije i osvrtnom na raniju praksu konstantno širi polje primjene članka 6. Konvencije. Na taj način, prvotno predviđeni načini zaštite poprimaju nove oblike i prilagođavaju se socijalnim promjenama, u skladu s doktrinom o Konvenciji kao živućem organizmu, koji raste i razvija se zajedno s društvom. Od iznimne je važnosti da Sud nastavi primjenjivati

¹³⁰ ESLJP, Lovrić protiv Hrvatske, zahtjev br. 38458/15, presuda od 4. travnja 2017.

¹³¹ Vijeće Europe, *op. cit.* (bilj. 53), str. 26.

¹³² ESLJP, Bilan protiv Hrvatske, zahtjev br. 57860/14, odluka o nedopuštenosti od 20. listopada 2020.

¹³³ Vijeće Europe, *op. cit.* (bilj. 53), str. 32.

dosadašnja utvrđenja na nove, slične slučajeve, ali i davati autonomna tumačenja Konvencije u slučajevima koji nisu slični ranijoj praksi te na taj način potakne građane na ostvarivanje svojih prava, uz istovremeno uspostavljanje visokog stupnja pravne sigurnosti na području teritorijalnog važenja Konvencije. O potrebi uspostavljanja strožih standarda te daljnje i veće zaštite prava na pošteno suđenje govori i činjenica da su od svih povreda ljudskih prava upravo povrede prvog stavka članka 6. Konvencije najzastupljenije. One ne samo da su najveći uzrok pokretanja postupaka pred Europskim sudom, već su u odnosu na Republiku Hrvatsku u najvećem postotku zastupljene u ukupnom broju presuda u kojima je utvrđeno postojanje povrede.¹³⁴ Kako bi se spriječile povrede, odnosno smanjio njihov broj, potrebno je i stalno informiranje i educiranje pravosudnih službenika u pojedinim državama o stajalištima i tumačenjima Suda i trenutnom stanju prakse, kao i opća informiranost građana. Samo na ovaj način može se osigurati da prava zajamčena Konvencijom ne budu samo teoretska ili iluzorna, već stvarna, provediva i djelotvorna.¹³⁵ U suprotnom, odredbe Konvencije ostaju samo mrtvo slovo na papiru, ne ispunjavajući svoj cilj i svrhu, što dovodi u pitanje same temelje demokracije, jer u odnosu jakih i slabih, sloboda u postupanju je ta koja ugnjetava, a zakon taj koji oslobađa.

¹³⁴ Uzelac, Alan, Pravo na pravično suđenje u građanskim predmetima: Nova praksa Europskog suda za ljudska prava i njen utjecaj na hrvatsko pravo i praksu, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 60, br. 1, 2010., str. 102.,str. 101-148., <https://hrcak.srce.hr/48828>

¹³⁵ ESLJP, Vanjak protiv Hrvatske, zahtjev br. 29889/04, presuda od 14. siječnja 2010., točka 39.

LITERATURA

1. Britvić Vetma, Bosiljka, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Čl. 6) i upravni spor, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 45, br. 1, 2008., str. 129-148., <https://hrcak.srce.hr/31367>
2. Drmić, Anica, Disciplinska odgovornost državnih službenika, Institut za javnu upravu, Zagreb, 2011.
3. Gomien, Donna, Kratak vodič kroz Europsku Konvenciju o ljudskim pravima, Organizator, Zagreb, 1996.
4. Grbić, Sanja, Pravo na pošteno suđenje u građanskom postupku prema članku 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Republika Hrvatska: s posebnim osvrtom na pravo na pošteno suđenje u razumnom roku, načelo nezavisnosti i nepristranosti sudova te neartikulirana načela prava na pristup sudu i jednakosti oružja, Pravni fakultet u Rijeci, Rijeka, 2012., doktorska disertacija
5. Juras, Damir, Disciplinska odgovornost policijskih službenika Republike Hrvatske s osvrtom na praksu Europskog suda za ljudska prava u predmetima protiv Republike Hrvatske, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 24, br. 2, 2017., str. 335-354., <https://hrcak.srce.hr/196294>
6. Omejec, Jasna, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, Novi informator, Zagreb, 2014.
7. Šarin, Duška, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kroz odnos Europskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda Republike Hrvatske na primjeru zaštite ljudskog prava na pristup sudu, Pravni vjesnik, vol. 30, br. 3-4, 2014., str. 77-100., <https://hrcak.srce.hr/134195>
8. Šarin, Duška, Pravo na pristup sudu u praksi Europskog suda za ljudska prava, Pravni vjesnik, vol. 31, br. 3-4, 2015., str. 267-296., <https://hrcak.srce.hr/155994>
9. Šiklić, Odak, Vesna, Povrede službene dužnosti i disciplinske sankcije na državnoj i lokalnoj razini, <https://informator.hr/strucni-clanci/povrede-sluzbene-duznosti-i-disciplinske-sankcije-na-drzavnoj-i-lokalnoj-razini>, pristup: 15. veljače 2023.

10. Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, Analiza presude Kunštek protiv Hrvatske,
<https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Analize%20presuda%20i%20odluka/Analiza%20Kun%C5%A1tek%20.pdf>, pristup: 17. ožujka 2023.
11. Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, Konvencija, <https://uredzastupnika.gov.hr/konvencija-437/437>, pristup: 10. veljače 2023.
12. Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, Načelo ne bis in idem u praksi europskog suda za ljudska prava,
<https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Edukacija/PRIKAZ%20NA%C4%8CELA%20NE%20BIS%20IN%20IDEM.pdf>, pristup: 4. ožujka 2023.
13. Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, Stupanje na snagu Protokola broj 15 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda,
<https://uredzastupnika.gov.hr/vijesti/stupanje-na-snagu-protokola-broj-15-uz-konvenciju-za-zastitu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda/709>, pristup: 20. ožujka 2023.
14. Uzelac, Alan, Pravo na pošteno suđenje: opći i građanskopravni aspekti čl. 6. st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Usklađenost hrvatskih zakona i prakse sa standardima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Centar za mirovne studije, Zagreb, 2011., str 88-125.
15. Uzelac, Alan, Pravo na pravično suđenje u građanskim predmetima: Nova praksa Europskog suda za ljudska prava i njen utjecaj na hrvatsko pravo i praksu, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 60, br. 1, 2010, str. 101-148., <https://hrcak.srce.hr/48828>
16. Vijeće Europe, Vodič kroz članak 6. Europske konvencije o ljudskim pravima - Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt),
https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_HRV.pdf
17. Vijeće Europe, Vodič kroz članak 6. Europske konvencije o ljudskim pravima - Pravo na pošteno suđenje (kazneni aspekt),
https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_HRV.pdf

PRAVNI IZVORI

1. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, MU, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17
2. Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti policijskih službenika, Narodne novine br. 141/2011
3. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14
4. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Narodne novine br. 143/13, 98/19
5. Zakon o državnim službenicima, Narodne novine br. 92/05, 140/05, 142/06, 77/07, 107/07, 27/08, 34/11, 49/11, 150/11, 34/12, 49/12, 37/13, 38/13, 01/15, 138/15, 61/17, 70/19, 98/19, 141/22
6. Zakon o Državnom sudbenom vijeću, Narodne novine br. 58/93, 49/99, 31/00, 107/00, 129/00, 59/05, 150/05, 153/09, 116/10, 57/11, 130/11, 13/13, 28/13, 82/15, 67/18, 126/19, 80/22, 16/23
7. Zakon o izvršavanju kazne zatvora, Narodne novine br. 14/21
8. Zakon o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Protokola broj 1,4,6,7 i 11 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, MU, br. 18/97
9. Zakon o potvrđivanju protokola br. 15 kojim se mijenja i dopunjuje konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine br. 13/17
10. Zakon o udrugama, Narodne novine br. 74/14, 70/17, 98/19, 151/22

PRAKSA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

1. Bilan protiv Hrvatske, zahtjev br. 57860/14, odluka o nedopuštenosti od 20. listopada 2020.
2. Delcourt protiv Belgije, zahtjev br. 2689/65, presuda od 17. siječnja 1970.
3. Engel i ostali protiv Nizozemske, zahtjevi br. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, presuda od 8. lipnja 1976.

4. Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 5493/72, presuda od 7. prosinca 1976
5. Hrdalo protiv Hrvatske, zahtjev br. 23272/07, presuda od 27. rujna 2011.
6. Kunštek protiv Hrvatske, zahtjev br. 47292/14, presuda od 18. ožujka 2021.
7. Lovrić protiv Hrvatske, zahtjev br. 38458/15, presuda od 4. travnja 2017.
8. Marušić protiv Hrvatske, zahtjev br. 79821/12, odluka od 23. svibnja 2017.
9. Olujić protiv Hrvatske, zahtjev br. 22330/05, presuda od 5. veljače 2009.
10. Pellegrin protiv Francuske, zahtjev br. 28541/95, presuda od 8. prosinca 1999.
11. Pitkevich protiv Rusije, zahtjev br. 47936/99, presuda od 8. veljače 2001.
12. Šikić protiv Hrvatske, zahtjev br. 9143/08, presuda od 15. srpnja 2010.
13. Trubić protiv Hrvatske, zahtjev br. 44887/10, odluka o nedopuštenosti od 2. listopada 2012.
14. Vanjak protiv Hrvatske, zahtjev br. 29889/04, presuda od 14. siječnja 2010.
15. Vilho Eskelinen i ostali protiv Finske, zahtjev br. 63235/00, presuda od 19. travnja 2007.

